

Mei 2015

Ik lag op de koele zwart-witte tegelvloer in onze keuken met mijn hoofd op Bookers grote, harige borst. Het was al laat. Het was stil in huis. Hij rook naar boerenschuur en versgebakken kaneelbroodjes. Ik rook naar hond.

Ik bezocht Bookers hoek in de kamer vaak om naast zijn beigegekleurige orthopedische kussen te gaan liggen, het verpleegbed dat in deze periode het middelpunt van ons huis vormde. Met zijn vijftien jaar – voor een hond zo ongeveer in de negentig en voor een grote, wat zeg ik, kolossale hond al helemaal stokoud – ging lopen hem moeilijk af, was overeind komen al zwaar. Twee jaar lang hadden mijn man Matt en ik hem met een tuig opgetild, een tuig dat deel van hem was gaan uitmaken, warm van zijn lichaam, net als zijn vacht; zo nu en dan ging dit met acrobatische souplesse, maar soms deed het ook denken aan de gène van mijn bejaarde grootouders toen zij vergelijkbaar hulpbehoevend werden. Het wordt weer tijd om het te wassen, dacht ik, nu de geur van schuur het gebak begon te overheersen. Als we hem verplaatsten, likte hij ons, alsof hij daarmee wilde zeggen: *Dat doet pijn, of dank jullie wel, of het komt allemaal goed.* Het was een schijnschoon, uitzichtloos punt om op te zijn aanbeland, maar dat waren we nu eenmaal; steeds opnieuw moesten we zien te bepalen of hij er klaar

voor was dood te gaan en, zo ja, of wij er klaar voor waren hem te laten gaan. *Wat weet jij van de dood, hond?*

‘Je weet het vanzelf als het zover is,’ zeiden mensen om ons heen. ‘Dieren voelen dat aan. Hij laat het je zelf wel weten.’

Als ik ’s avonds in de keuken de afwas stond te doen of ’s ochtends boterhammen stond te smeren voor mee naar school, keek ik naar zijn mand midden in de doolhof van goedkope kleden die we op de gladde vloer hadden gelegd zodat hij naar zijn voerbak of naar buiten kon en vroeg me af: Wil hij hier nog wel zijn? Is hij bang, ergens daar onder die zachte witte vlek op zijn schedel? Dan slokten zulke gedachten me op, totdat ik uiteindelijk ‘The Only Thing’ van Sufjan Stevens opzette om te kunnen huilen – soms ergens afgezonderd, uit angst dat ik Booker van streek maakte, soms met mijn hele lijf boven op het zijne liggend. Zijn vacht nat en in de war waar ik mijn gezicht erin had gedrukt.

Het was ingewikkeld om onze mensenkinderen duidelijk te maken hoe het zat met Bookers gezondheid – ja, hij was er nog, maar tegelijkertijd was hij er grotendeels ook al niet meer. Het geluid van de achterdeur die openging was er altijd mee gepaard gegaan dat Booker opsprong en halsoverkop de tuin in rende. Nu knipperde hij niet eens met zijn ogen. Zijn wenkbrauwen trilden even wanneer hij gedwee het verschil in luchtdruk opmerkte, maar zijn lichaam kwam niet van de grond. Had zijn hart zich afgewend? Matt beschikte over het wonderbaarlijke vermogen om Booker altijd met dezelfde brede grijns te blijven benaderen, ongeacht diens reactie. Ik had daarentegen het gevoel dat zelfs de hond doorhad dat mijn glimlach geveinsd was.

Had mijn hart zich afgewend? Was dit gevoel het bewijs dat ik het leed daar had binnengelaten waar eerst alleen ruimte voor liefde was geweest?

Negen jaar. Negen jaar daarvoor had ik Booker en Matt op dat glooiende pad in het bos leren kennen. Negen jaar waarin ik geleidelijk afstand was gaan nemen van mijn oude, disfunctionele ikken en op zoek was gegaan naar de vrouw van wie ik hoopte dat ze bestond. Bijna een derde van mijn leven was ik de moeder van deze stuiterende, goedgeluimde reus geweest, ruimschoots voordat ik zelf menselijke kinderen zou krijgen. Voordat koters smeekten om meer melk, meer liefde, meer 'Baby Beluga', smeekte Booker me al om nog tien minuutjes extra in het bos, mam, alsjeblíeft? Tien minuutjes extra in de modder? Vóór de panniekerige bezoekjes aan de kinderarts waren er de bezoekjes aan de dierenarts 's avonds laat – waarom houdt hij dat oog dicht, gebruikt hij die poot niet, wat is die bobbel op zijn kop? 's Avonds in bed kon ik het moeilijk bevatten: dezelfde hond die Matt en mij had samengebracht, lag nu misschien te wachten tot wij hem uit zijn lijden verlostten. Hoe kon het dat juist het leven dat mij zoveel verlichting had gebracht nu op het spel stond?

Het hondengeluk in huis had altijd een ondergrens gekend, maar nu niet meer. Je zou een hond een wolf kunnen noemen waarvan het hart naar het menselijke neigt, maar het lukte ons niet meer te bespeuren wat de wolf óf de hond in hem ons duidelijk wilde maken. Wat als de wolf het liefst het bos in glipte om te sterven, maar de hond de lijn van het leed in onze ogen nog voelde, zoals ook een mens soms niet kan sterven totdat de geliefde even naar huis wipt voor een douche?

De laatste keer dat ik met Booker onze dierenarts Heather bezocht, huilde ik aan één stuk door. Ik was te overstuur om haar vragen te beantwoorden, te verstrikt in mijn neerslachtige zoektocht naar aanwijzingen. Was hij nog wel of al niet meer op zijn gemak? En in welke mate?

‘Maak je je moeder verdrietig, grote beer?’ vroeg ze hem en ze stak haar hand in de zak van haar witte jas, die waarin altijd snoepjes zitten. ‘Waarom zou je dát nou weer doen?’

Hij zou naar haar hebben gekwispeld als hij dat kon, maar kwispelen ging al bijna twee jaar niet meer, sinds hij verlamd was geraakt in zijn achterlijf. Ik stelde me voor dat dit was hoe het moest zijn om met iemand te leven die niet meer kon lachen. Niet zelden hielpen we hem overeind om hem naar buiten te laten en bleek dat hij al op zijn kussen had gepoept.

‘Het is net een kip,’ zei ik op een ochtend tegen Matt in een poging er luchtig over te doen.

‘Ja,’ zei hij. ‘Alleen zijn dat geen eieren.’

Ik was me steeds meer zorgen gaan maken over wat Matt wel en niet binnenliet. Voor iemand wiens professionele bestaan gestoeld is op emotionele transparantie en aanwezigheid en de notie dat ontkenning een makkelijke, maar gevaarlijke uitweg is, kwam het wel erg in de buurt van defensief wegwuiven, zoals hij Booker op zijn kussen begroette met een opgewektheid die suggereerde dat ze zomaar samen hun gebruikelijke rondje van acht kilometer konden gaan rennen. Van begin af aan was ik de thuisblijfouder geweest en daarmee acht jaar lang Bookers voornaamste verzorger; ik voerde hem, liet hem uit, bracht hem naar de dierenarts. Terwijl Matt op zijn werk was, zat ik voltijd tot mijn nek in de hondengeriatrie. Hij was zich natuurlijk wel bewust van

Bookers leeftijd en beperkingen, maar waar ik die kennis als een beklemmende extra huidlaag met me meetorste, leek hij het onvermijdelijke verlies van zijn dierbare vriend niet onder ogen te zien, hetgeen me onrust baarde. Wel gaf dat me iets wat ik ze met mijn diepe betrokkenheid kon schenken, namelijk dat de tijd die hun samen nog restte niet om de dood hoefde te draaien, maar helemaal om hond, man, vriend.

Ons dilemma kwam voort uit het volgende: in vrijwel elk opzicht was Booker een gezonde, fitte hond, maar wat zijn gestel betreft was hij als een gebouw waarvan de belangrijkste steunbeer het had begeven. Het kwam voor dat hij zo lang op dezelfde plek stond dat zijn achtereind inzakte en hij iets weg kreeg van een zeeleeuw of een harige zee-meermin, midden op het gazon. En dus vroegen we ons in de eerste plaats af of hij desondanks gelukkig was – of hij deze lichamelijke ongemakken op de koop toe nam in ruil voor nog een poosje langer met ons.

Na die afspraak bleef ik zoeken naar signalen, naar manieren waarop hij me misschien iets duidelijk probeerde te maken. Het verdwijnen van zijn eetlust. Het verdwijnen van zijn enthousiasme. Het verdwijnen van de vijver die je in zijn ogen kon zien schitteren. Maar gelukkig gebeurde dat allemaal niet. Hij hijgde veel, maar het was lente; het werd warmer. Hij strandde in alle uithoeken van huis en tuin wanneer zijn poten het begaven en hij zichzelf niet meer overeind wist te krijgen. Maar als we hem dan aantroffen, likte hij ons. Hij zette zijn beste hondensnoet voor ons op. Toen hij voor het laatst in zijn lievelingsmeer sprong, dat waarin hij vijftien jaar lang had gezwommen, zonk hij onmiddellijk, zwemmen ging niet meer. Matt en zijn broer

David moesten erin duiken om hem te redden. Maar leek de poging hem niet al gelukkig te hebben gemaakt? Had hij te midden van de paniek nog het zo heerlijk frisse meer geroken?

Toch brak uiteindelijk de dag aan dat hij niet gewoon leek te hijgen van de warmte, maar omdat iets hem in beslag nam, wie weet pijn. Zo warm was het niet. Onze andere hond Safari lag niet te hijgen. Meteen – en zonder enige aarzeling – drong het tot me door. Of het hijgen nou bedoeld was als signaal of niet, ik had het punt bereikt waarop ik er klaar voor was. Als zijn baasje wist ik meer dan hij. Ik wist hoe we het ongemak weg konden nemen.

Toen Matt thuiskwam, probeerde ik het uit te spreken, maar ik kon alleen maar huilen.

‘Ik denk dat het tijd is,’ wist ik er uiteindelijk uit te persen.

Hij hilde zo acuut dat ik wist dat hij hetzelfde had geconcludeerd.

Ik mailde Heather met allerlei vragen. Zou ze aan huis komen? Hoe gaat het in zijn werk? Hoe zou het eruitzien? Wat doen we met Safari, waarvoor dit magnifieke dier zeven jaar een rots in de branding was geweest? We prezen ons gelukkig; ze zou inderdaad aan huis komen. Om te beginnen zou ze hem een kalmeringsmiddel geven zodat hij in slaap viel, daarna zou ze de dodelijke injectie toedienen. De aanblik kon uiteenlopen, maar meestal ging het vreedig. Het was beter als Safari er niet bij was terwijl het gebeurde, maar zodra Booker er niet meer was, moesten we hem maar wel even bij het lichaam laten. Dieren zien de dood op hun eigen manier onder ogen en hun band was zo sterk dat de angst bestond dat Safari anders de rest van zijn leven op zoek zou blijven naar zijn maatje. Maar ook in dat opzicht

konden we maar beter op alles voorbereid zijn. Safari zou ook op hem kunnen gaan liggen en weigeren overeind te komen. Hij zou hem ook kunnen berijden. Het zou hem ook koud kunnen laten.

We prikten een datum. Zaterdag 20 juni. Mijn ouders, die in de buurt wonen, zouden de kinderen een nachtje te logeren nemen zodat Matt en Booker en Safari en ik de tijd kregen voor onze liefde, de ruimte voor ons verdriet. Een aantal weken lang bespraken Matt en ik wat vaker met onze zoon Jackson van vijf en onze dochter Rae van twee dat het niet zo goed ging met Booker, dat hij niet meer zo vrolijk was als vroeger, dat hij er steeds een beetje minder bij was. Het woord 'ziek' namen we niet in de mond, want wat als zij of wij ziek werden? We probeerden het vaag, maar wel waarheidsgetrouw te houden en vooral niet eng. Voordat ik goed en wel besepte wat voor iets groots zich ontvouwde, bevond ik me ineens in het verblindende, smeulende epicentrum van de dood – al dat plannen, al dat vooruitkijken, al die goudkleurige, korrelige details die weldra de nagalmende leegte definiëren die een leven achterlaat – en de dood was nieuw voor mij. Dat wil niet zeggen dat ik nooit van iemand had gehouden die was doodgegaan. Maar tot dan toe had ik zo'n dood, zo'n onbevattelijke dood, altijd op veilige afstand gehouden, om er minder van te voelen. Zoveel ik kon had ik weggekeken. Deze keer niet. Deze keer was het anders.

Mijn kinderen wisten het niet, maar Booker was de eerste hond van mijn volwassen leven. Hij vormde het hondendeel van het huwelijk waarin geleidelijk een tot dan toe ondoorgronde mens in mij was blootgelegd, de mens voor wie ik me had verstoppt vanaf het moment dat ik mijn eerste hond

had leren kennen – een kennismaking die gepaard was gegaan met het onmiddellijke, zij het onhoudbare besef dat een hond een heerlijke schuilplaats is voor een mens. Het zou nog jaren duren voordat ik het inzag, maar pas toen ik Booker had om op terug te vallen als mijn vertrouwde, me met hondenliefde voortstuwende toeverlaat, durfde ik me over te geven aan die angstaanjagende maar o zo waardevolle mensenliefde. Hij stond aan mijn zijde terwijl ik leerde mij te zijn na een leven lang in de veronderstelling te hebben verkeerd dat de hond zijn goed genoeg was. Daarom was zijn dood niet alleen een enorme gebeurtenis, zoals ook zijn leven van enorme betekenis was geweest, het was bovendien de eerste keer dat ik de hond van buitenaf meemaakte en hem de andere, levende stemmen hoorde bijvallen die me aanspoorden los te komen en te groeien. Uit zowel dankbaarheid als wanhoop maakte ik van Bookers dood een fulltimebaan. Ik zag geen alternatief, lichamelijk dan wel geestelijk. Niet veel later stonden de blaren op mijn handen omdat Matt en ik de hele week een graf hadden staan graven.

‘Ik hoop gewoon zo dat hij niet doodgaat,’ zei mijn zoon-
tje op een middag.

Ik was opgelucht dat hij het woord uitsprak, zodat ik het niet als eerste hoefde te doen.

‘Hij gaat wel dood,’ zei ik. ‘We weten alleen nog niet
wanneer.’

‘Ja, want iedereen gaat dood.’

‘Dat is waar.’

‘Wanneer denk je dat ik doodga?’ vroeg hij.

Ik zei niet dat hij in mijn hoofd al talloze keren was
doodgegaan. ‘Nog heel, heel lang niet,’ antwoordde ik.

‘Denk je dat ik eerder doodga dan jij?’

‘Dat denk ik niet, liefde.’

‘Ik denk dat Moma eerder doodgaat dan wij allebei want haar haren zijn het grijs.’

Moma is zijn naam voor mijn moeder.

‘Zij is ook ouder dan wij, dus dat zou goed kunnen, maar ik denk ook dat zij voorlopig niet doodgaat. Ik denk dat we nog heel veel plezier gaan beleven met z’n allen.’

‘Ja,’ zei hij, maar hij had jupiterogen, zoals hij dat noemde. Ze stonden op oneindig.

Die middag sleepte mijn dochter, die Booker ‘Bubber’ noemde, haar kleine rode schommelstoel de woonkamer in en zette die pal naast Bookers kussen. Ze zei niets. Ze wipte alleen, zich met haar voet afzettend op de rand van zijn kussen.

Het was de avond voor De Dag en Matt had Bookers kussen naar de woonkamer verplaatst. Het was warm. Matt zweette omdat hij net de laatste hand had gelegd aan het grote gat waarin Booker de volgende dag, iets na elven, zou komen te liggen. Tijdens mijn laatste graafdienst had ik beseft dat zijn graf de omvang had van dat van een kind en dat hij tenslotte ook ons kindje was geweest.

Matt pakte een biertje, ging naast de kameraad zitten waarmee hij vijftien jaar oervriendschap had gedeeld en zette *Game of Thrones* op. Ik heb een foto waarop je ze van achteren samen ziet, daar op de grond. Dat ene moment waren ze terug bij de basis, bij hoe het was voordat ik in beeld kwam, man en dier, elkaar eens te meer de dag door slepend. Matt huilde met tussenpozen en Booker leek te schommelen tussen onmetelijke dankbaarheid en hijgend ongemak.

Nadien nam Matt Booker en mij mee naar buiten en maakte een aantal foto's van ons in het wegstervende licht, aangezien ik eigenlijk altijd degene ben die de foto's maakt. Als een hond zich bovenal aan één mens hecht, aan die Ene Iemand, dan was dat voor Booker ontegenzeggelijk Matt, maar ik geloof dat ik een goede tweede was. Sterker nog, ik durf wel te stellen dat ik Bookers moeder was, inclusief regeltjes en protocollen en smorende, verpulverende liefde. Matt was Bookers beste vriend, degene die hem onder tafel etensresten gaf als mamma niet keek.

De avond liep zwiingend op zijn eind met talmende kusjes op Bookers nog altijd warme kop. Ik keek naar Safari toen ik de trap op liep. Hij kon onmogelijk weten wat er in het verschiep lag, toch? Het komt goed, zei ik in gedachten tegen hem, maar ik huilde. Wat maakte hij van huilen? Van vlinders? Een stenen muur? Dansen? God? Herinneringen? Seks? De dood? In het gedicht 'The New Dog' van Amy Gerstler vraagt de nieuwe hond zich af: 'Wie is dat spook dat zich schuilhoudt in het universum achter dit bestaan, de voorwaarde voor alles wat zich afspeelt? Is het de man in pyjama die me met zijn angstaanjagende hand een plak spek voorhoudt (die met me naar het park gaat om met de bal te spelen als hij zich ooit aankleedt)? Is het zijn zwijgzame, eierenbakkende vrouw met de tranige ogen? Hemeltjelijef, ben ik het zelf?'

Ik stelde me voor dat die twee de nacht samen op Bookers kussen doorbrachten – dat Booker zich voorbereidde op de dood en daarmee Safari op het leven.

Oké, maat, vliegen doe je zo. Je begint je aanloop meteen buiten de deur van het huisje en dan ren je als een malle het pad af, je moet goed luisteren of je ze geen 'Auto! Auto!' hoort